

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 8 มีนาคม 2544

พรรคประชาธิปไตยกับการเลือกตั้งระบบบัญชีรายชื่อ

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันอาทิตย์ที่ 4 มีนาคม 2544 รายงานข่าวปัญหาความ
คุกรุ่นภายในพรรคประชาธิปไตย ถึงกับปวดหัวข่าวหน้าหนึ่งว่า “ปชป.แตก อดีต สส.ออก สุเทพคุม
พรรคเบ็ดเสร็จ” เนื้อหาของรายงานข่าวนี้จับประเด็นเรื่องความไม่พอใจของสมาชิกพรรคเกี่ยวกับการ
การจัดอันดับบัญชีรายชื่อ เมื่อความนิยมของประชาชนที่มีต่อพรรคประชาธิปไตยตกต่ำ บรรดาผู้ที่
ถูกจัดอยู่ในอันดับท้ายๆพากันสอบตกเป็นแถว ในจำนวนนี้รวมนายปรีชา สุวรรณทัต นายวิชัย
ตันศิริ นายพรเทพ เตชะไพบูลย์ และนายอำนาจ ปะติเส แม้แต่นายสาวิตรี โพธิวิหค ก็เกือบตก
รถไฟขบวนบัญชีรายชื่อพรรค

แม้ว่าผู้นำพรรคประชาธิปไตยจะปฏิเสธความแตกแยกภายในพรรค และบรรดา
นักเลือกตั้งที่ตกรถไฟขบวนบัญชีรายชื่อพรรคต่างให้สัมภาษณ์ว่ามีได้น้อยใจที่ถูกจัดอยู่อันดับต่ำ
ในบัญชีรายชื่อของพรรค ถึงจะอมพระมาพูด สาธารณชนก็ยากที่จะเชื่อน้ำคำได้ จะให้เชื่อได้
อย่างไรว่า คนที่ต้องการเป็นนักเลือกตั้งมี ‘ความสุข’ ที่สอบตก เว้นเสียแต่ว่า คนเหล่านั้นล้วนแล้ว
แต่เป็น Masochist

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 พรรคประชาธิปไตยได้รับคะแนนเสียงในการเลือกตั้งระบบบัญชีรายชื่อคิดเป็นร้อยละ 26.58 ของจำนวนผู้ใช้
สิทธิเลือกตั้ง (ดูตารางที่ 1) หากการเลือกตั้งระบบบัญชีรายชื่อยึดหลักการเลือกผู้แทนตามสัดส่วน
(Proportion Representation) พรรคประชาธิปไตยจะมี ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อ 26-27 คน
เทียบกับพรรคไทยรักไทย 40-41 คน แต่เป็นเพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
มิได้ยึดหลักการเลือกผู้แทนตามสัดส่วนราษฎรผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง หากแต่มีอคติว่าด้วยขนาดของ
พรรค (Size Bias) โดยมีฐานความเชื่อว่า พรรคการเมืองขนาดใหญ่ ‘ดี’ กว่าพรรคการเมืองขนาดเล็ก
ดังนั้น จึงมีบทบัญญัติลงโทษพรรคการเมืองขนาดเล็ก โดยมีให้พรรคการเมืองที่ได้รับคะแนน
เสียงต่ำกว่าร้อยละ 5 ของผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งมี ส.ส.ในระบบบัญชีรายชื่อ อันเป็นเหตุให้พรรคการเมือง
ขนาดใหญ่มี ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อเกินกว่าสัดส่วนคะแนนเสียง ดังจะเห็นได้ว่า พรรค

ไทยรักไทย ซึ่งควรมี ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อเพียง 40-41 คน กลับได้รับจัดสรรเก้าอี้ถึง 48 คน และพรรคประชาธิปัตย์ได้ที่ทั้ง 31 คน แทนที่จะเป็น 26-27 คน (ดูตารางที่ 2)

เมื่อพิจารณาถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคประชาธิปัตย์จำนวน 31 คน ปรากฏว่าเป็นนักการเมืองหน้าใหม่อันผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ถือเป็น 'ดาราประดับพรรค' ถึง 10 คน (32.3%) เก้าอี้ นอกเหนือจากนี้ถูกยึดครองโดยนักเลือกตั้งรุ่นลายครามจากภาคใต้ 9 คน (29.0%) และกรุงเทพมหานคร 6 คน (19.3%) ดังรายละเอียดปรากฏในตารางที่ 3

ในการเข้าสู่สนามเลือกตั้งเดือนมกราคม 2544 พรรคประชาธิปัตย์รู้ตัวว่าเป็นรองพรรคไทยรักไทย จึงพยายามสร้างภาพลักษณ์ของพรรค เพื่อออบกู่คะแนนนิยมทางการเมือง ทั้งนี้ ด้วยการใช้อยุทธวิธีสำคัญอย่างน้อย 2 ยุทธวิธี ยุทธวิธีแรก ด้วยการหลีกเลี่ยงการชูนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์เป็นผู้นำทีมเศรษฐกิจ จนทำที่สุดถึงกับชูนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะขึ้นเป็นผู้นำควบคู่กับนายชวน หลีกภัย กระนั้นก็ตาม สาธารณชนยังคงจดจำอาการ 'เกาเหลา' ในทีมเศรษฐกิจของพรรคประชาธิปัตย์ได้ดี อีกทั้งภาพที่ยังแลดูชาวสะอาดของนายอภิสิทธิ์ก็มีอาจกลบความโลโครกและกลิ่นเหม็นที่สร้างขึ้นโดยผู้นำพรรคบางภาคส่วนภายในพรรคประชาธิปัตย์ได้ ยุทธวิธีที่สอง ด้วยการนำคนนอกเข้าสู่บัญชีรายชื่อพรรค คนนอกเหล่านี้ประกอบด้วยอดีตนางข้าราชการ ผู้นำภาคธุรกิจ และอาจารย์มหาวิทยาลัย นับเป็นการนำ 'เลือดใหม่' ผสมกับ 'เลือดเก่า' พรรคประชาธิปัตย์พยายามใช้คนนอกเหล่านี้เป็นจุดขาย

การนำคนนอกเข้าสู่บัญชีรายชื่อพรรคยังผลให้สมาชิกเก่าของพรรคตกอันดับเป็นทิวแถว นายปรีชา สุวรรณทัต ผู้ซึ่งแสดงความภักดีต่อพรรคอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ด้วยการทำหน้าที่ 'องครักษ์พิทักษ์พรรค' ต้องออกหัก นายอำนาจ ปะติเส ซึ่งทำหน้าที่ 'หนังหน้าไฟ' รับผิดชอบขาดคนจนแทนนายกรัฐมนตรี มิได้รับผลตอบแทนทางการเมืองในการเลือกตั้งครั้งนี้ ฯลฯ

แกนนำพรรคประชาธิปัตย์บางคนตั้งข้อกังขาว่า เหตุใด นายพรเสก กาญจนจारी (26) และนายพรวุฒิ สารสิน (30) จึงติดอันดับเหนือกว่านายปรีชา สุวรรณทัต และนายวิชัย ต้นศิริ และเหตุใด นายอรรถพล สรสุชาติ (22) จึงติดอันดับสูงกว่านายสาวิตต์ โพธิวิหค (29) (มติชน ฉบับวันอังคารที่ 6 มีนาคม 2544)

ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อนับเป็นหน้าตาของพรรค รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 มีเจตนารมณ์ที่จะให้พรรคการเมืองจัดสรร ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อขึ้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

ดังนั้น การจัดทำบัญชีรายชื่อจึงเป็นเรื่องสำคัญรองจากการนำเสนอนโยบาย ในขณะที่การนำเสนอโยบายมีผลเสมือนหนึ่งการนำเสนอขาย ‘บริการความสุข’ ในตลาดการเมือง การนำเสนอบัญชีรายชื่อมีผลเสมือนหนึ่งการนำเสนอตัวบุคคลผู้ผลิต ‘บริการความสุข’ นั้นแก่ประชาชน

คณะบุคคลผู้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบัญชีรายชื่อของพรรคย่อมต้องประเมิน ‘มูลค่าทางการเมือง’ ของสมาชิกพรรคแต่ละคน ทั้งนี้โดยมีเป้าประสงค์หลักที่จะให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียงสูงสุดจากการเลือกตั้ง (Vote Gains Maximization) พร้อมกันนั้น ก็มีการจัดอันดับบัญชีรายชื่อตามลำดับของมูลค่าทางการเมืองด้วย แต่การจัดอันดับอาจผิดพลาดได้ หากมีการประเมิน ‘มูลค่าทางการเมือง’ ผิดพลาด ความผิดพลาดในการประเมิน ‘มูลค่าทางการเมือง’ อาจเป็นผลจากความไม่สมบูรณ์ของสารสนเทศ อย่างไรก็ตาม การที่สมาชิกพรรคบางคนได้อันดับต่ำ ย่อมสะท้อนข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้นำพรรคมองสมาชิกพรรคดังกล่าวเป็น ‘สินทรัพย์ทางการเมือง’ ที่ให้ผลตอบแทนต่ำ ในขณะที่ผู้ที่ติดอันดับต้นๆเป็นผู้ที่สามารถให้ผลตอบแทนทางการเมืองแก่พรรคได้มากกว่า

แต่การจัดอันดับบัญชีรายชื่อมิได้เกิดจากการประเมิน ‘มูลค่าทางการเมือง’ ของผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างเป็นวิทยาศาสตร์เพียงใดเดียว หากยังเป็นผลจากกระบวนการต่อรองทางการเมืองภายในพรรคอีกด้วย ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่า พรรคการเมืองทุกพรรคประกอบด้วยกลุ่มการเมืองมากกว่าหนึ่งกลุ่ม หรือมุ่งการเมืองมากกว่าหนึ่งมุ่ง กลุ่มหรือมุ่งการเมืองเหล่านี้ล้วนต้องการผลักดันให้สมาชิกติดบัญชีรายชื่ออันดับสูงๆด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น การต่อรองภายในพรรคจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการจัดอันดับบัญชีรายชื่อ โดยที่การต่อรองดังกล่าวนี้มีความสำคัญยิ่งกว่าการประเมิน ‘มูลค่าทางการเมือง’ เสียอีก ผู้ที่ไม่ติดอันดับหรือติดอันดับต่ำในบัญชีรายชื่ออาจเป็นเพราะมิได้สังกัดกลุ่มหรือมุ่งการเมือง หรือมุ่งการเมืองที่สังกัดไร้พลังต่อรอง หรือผู้นำมุ่งประเมิน ‘มูลค่าทางการเมือง’ ออกมาต่ำ

การเลือกตั้งระบบบัญชีรายชื่อทำลายกลไกความรับผิดชอบของ ส.ส.ที่มีต่อประชาชน (Accountability Mechanism) ในขณะที่ ส.ส. ในระบบแบ่งเขตต้องรับผิดชอบต่อประชาชนในเขต การเลือกตั้ง มิฉะนั้นอาจพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป การเลือกตั้งจึงเป็นกลไกที่ผูกสัมพันธ์ให้ ส.ส. ต้องมีหน้าที่ต่อประชาชนในเขตการเลือกตั้งของตน แต่ ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อหาต้องรับผิดชอบต่อประชาชนไม่ หากแต่ต้องรับผิดชอบต่อผู้นำพรรค หรือต่อผู้นำกลุ่มหรือมุ่งภายในพรรค การที่นักเลือกตั้งจะติดบัญชีรายชื่อหรือไม่ และจะติดอันดับสูงต่ำเพียงใด ขึ้นอยู่กับการชี้ขาดของผู้นำพรรค หรือการต่อรองของผู้นำมุ่ง ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งหาไม่มีอิทธิพลในการกำหนดความรับผิดชอบของ ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อไม่

การเลือกตั้ง ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อเพียงยกแรกกำลังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
คุณภาพในพรรคการเมืองต่างๆ ปรัชญาการณ์ที่เกิดขึ้นในพรรคประชาธิปัตย์บ่งบอกถึงการเปลี่ยน
แปลงดังกล่าวนี้ การเปลี่ยนแปลงสำคัญจะเกิดขึ้นในพรรคที่ไม่มี ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคราษฎร โดยที่พรรคเสรีธรรมยอมให้พรรคไทยรักไทยครอบพรรคไปเรียบร้อยแล้ว
ก่อนหน้านี้แล้ว แม้แต่พรรคชาติไทย ซึ่งเกือบไม่มี ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อ รวมทั้งพรรคชาติพัฒนา
และพรรคความหวังใหม่ ซึ่งได้ส่วนแบ่งที่น้อยน้อย ก็จะต้องขยับตัวในการเปลี่ยนแปลงคุณภาพใน
อนาคต

ตารางที่ 1

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ระบบบัญชีรายชื่อพรรค
การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544
จำแนกตามพรรค

พรรค	คะแนนเสียงเลือกตั้ง	%
1. ไทยรักไทย	11,634,495	40.64
2. ประชาธิปัตย์	7,610,789	26.58
3. ความหวังใหม่	2,008,498	7.02
4.ชาติพัฒนา	1,755,476	6.13
5.ชาติไทย	1,523,807	5.32
รวม 5 พรรคใหญ่	24,533,515	85.69
6. เสรีธรรม	807,902	2.82
7. ถิ่นไทย	604,029	2.11
8. ประชากรไทย	339,462	1.19
9. ราษฎร	356,831	1.25
รวม 9 พรรคใหญ่	26,641,739	93.06
10. พรรคอื่นๆ 28 พรรค	1,987,463	6.94
รวมทั้งสิ้น	28,629,202	100.00

ที่มา คณะกรรมการการเลือกตั้ง

ตารางที่ 2

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 และ 29 มกราคม 2544
จำแนกตามพรรคและระบบการเลือกตั้ง

พรรค	จำนวน ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อ	จำนวน ส.ส. ระบบแบ่งเขตเลือกตั้ง	จำนวน ส.ส. รวม
1. ไทยรักไทย	48	200	248
2. ประชาธิปัตย์	31	97	128
3.ชาติไทย	6	35	41
4. ความหวังใหม่	8	28	36
5.ชาติพัฒนา	7	22	29
6. เสรีธรรม	-	14	14
7. กิจสังคม	-	1	1
8. ราษฎร	-	2	2
9. ถิ่นไทย	-	1	1
รวม	100	400	500

ที่มา คณะกรรมการการเลือกตั้ง

ตารางที่ 2
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อ
สังกัดพรรคประชาธิปัตย์
การเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม 2544
จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	จำนวน	%
กรุงเทพมหานคร	6	19.3
ภาคกลาง	2	6.5
ภาคใต้	9	29.0
ภาคเหนือ	2	6.5
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2	6.5
รวม	21	67.7
ดาราประดับพรรค	10	32.3
รวมทั้งสิ้น	31	100.00

ที่มา

ภาคผนวก

หมายเหตุ

ดาราประดับพรรค หมายถึง ผู้สมัครบัญชีรายชื่อซึ่งพรรคประชาธิปัตย์เชื้อเชิญมาประดับพรรค

ภาคผนวก
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อ
สังกัดพรรคประชาธิปัตย์
การเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม 2544

อันดับ	รายนาม	ภูมิภาค/ประเภท
1	ชวน หลีกภัย	ใต้
2	บัญญัติ บรรทัดฐาน	ใต้
3	อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	กทม.
4	เทอดพงษ์ ไชยนันทน์	เหนือ
5	อาทิตย์ อุไรรัตน์	กลาง
6	ธารินทร์ นิมมานเหมินท์	กทม.
7	สุเทพ เทือกสุบรรณ	ใต้
8	สุทัศน์ เงินหมื่น	อีสาน
9	ไตรรงค์ สุวรรณคีรี	ใต้
10	อนันต์ อนันตกุล	กทม.
11	เอกกมล ศิริวัฒน์	S
12	มารุต บุญนาค	กทม.
13	วิจิตร ศรีสอ้าน	S
14	มหิดล จันทรางกูร	S
15	พล ต.ท.วรรณรัตน์ ศชรรัตน์	S
16	จूरินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์	ใต้
17	นิพนธ์ พร้อมพันธุ์	อีสาน
18	กอร์ปศักดิ์ สภาวสุ	กลาง
19	คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช	S
20	สุรินทร์ พิศสุวรรณ	ใต้
21	ไพฑูรย์ แก้วทอง	เหนือ
22	อรรถพล สรสุชาติ	กทม.
23	สัมพันธ์ ทองสมัคร	ใต้
24	สาทิพย์ วงศ์หนองเตย	ใต้
25	อัญชลี เทพบุตร	ใต้
26	พรเสก กาญจนจारी	S

อันดับ	รายนาม	ภูมิภาค/ประเภท
27	โพธิพงษ์ ล่ำซำ	S
28	สชาติต โพธิวิหค	กทม.
29	เอนก เหล่าธรรมทัศน์	S
30	พรวุฒิ สารสิน	S
31	สรรเสริญ สมะลาภา	S

หมายเหตุ S = ดาราประดับพรรค